

2 Twee anatomen namen afscheid

Wie aarzelt over het bijwonen van academische plechtigheden, zou ik de raad willen geven: sla eventueel inaugurele redes over, maar mis geen afscheidscolleges. Inaugurele redes voltrekken zich volgens vast academisch protocol en wanneer men dat een keer heeft meegemaakt blijft als enige aantrekkelijkheid de tekst en die kan men - vaak de volgende dag al - met zelfgekozen snelheid lezen. Afscheidscolleges zijn boeiender, want het protocol ligt niet vast; de vertrekkende kiest zelf de stijl van zijn of haar afscheid en daarin kan zich op boeiende wijze de persoon van de vertrekkende weerspiegelen. Alleen door aanwezig te zijn kan men dit ervaren. Daar komt natuurlijk nog bij dat men door aanwezig te zijn een blijk van waardering kan geven voor wat de vertrekkende gedaan heeft.

Kort na elkaar namen twee anatomen afscheid: op vrijdag 7 september in Utrecht Margaretha M. ("Go") Groenendijk - Huijbers en op vrijdag 14 september in Leiden J.M.F. ("Hans") Landsmeer. Van de uiteenlopende stijl van hun beider afscheid kan ik maar weinig in woorden vastleggen, maar misschien toch iets. Daarnaast een enkele opmerking over wat zij naar voren brachten.

Verschil in stijl: Landsmeer volgde een uitgeschreven tekst met fraai opgebouwde zinnen en treffende formuleringen; Groenendijk sprak improviserend aan de hand van enkele aantekeningen. Landsmeer werd na zijn afscheidscollege op de gebruikelijke wijze door een aantal sprekers in het zonnetje gezet; Groenendijk werd op

uitdrukkelijk verzoek harerzijds niet toegesproken. Meer contrasten tussen de beide vertrekkende anatomen: Landsmeer sprak over de zekerheid van zijn wetenschappelijke twijfels en over zijn twijfels over zekerheden. In Groenendijks betoog daarentegen viel mij de stelligheid op, waarmee zij haar opvattingen naar voren bracht. Zou zich ook een verschil in stijl weerspiegelen in het feit dat Landsmeers loopbaan een door-en-door Leidse is geweest, terwijl Groenendijk gewerkt heeft in Amsterdam, Paramaribo, Groningen, Saskatoon en Utrecht?

Zowel Landsmeer als Groenendijk spraken in heel algemene zin over het vakgebied van de anatomie. De afgrenzing van dit vakgebied is voor Groenendijk blijkbaar geen probleem. In de bij het afscheidscollege uitgedeelde korte samenvatting zegt zij: Anatomie is de leer van de normale bouw van het menselijk lichaam. Het onderzoek van de moderne anatoom is vaak verwijderd van de ontleding, zoals de student die bij het anatomisch practicum beoefent. Groenendijk sprak daarover niet. Dit is voor haar blijkbaar geen probleem, hoewel haar eigen onderzoek over de geslachtelijke ontwikkeling van de kip, een thema dat zij nooit heeft losgelaten, zich stellig op grote afstand bevindt van de leerstof van de medische student. Landsmeers betoog was juist overwegend gewijd aan de vraag waar anno 1984 de grenzen van de anatomie gelegen zijn. Zijn standpunt is dat elk zoeken naar antwoorden op vragen die opgeroepen worden door wat men bij de ontleding ontmoet tot de anatomie behoort, onafhankelijk van het gebruik van of de traditionele anatomische technieken of van technieken zoals bijvoorbeeld die van de histochemie, de elektronenmicroscopie of de fysiologie. Mogelijk speelt bij Landsmeers visie op het vakgebied van de anatomie mee, dat in zijn werk over bouw en functie van de hand (dat internationaal veel weerklank heeft gevonden) onafhankelijk van de gebruikte technieken steeds vragen zijn blijven doorklinken, opgeroepen door wat men bij de traditionele ontleding ziet.

Met deze visie op de wetenschapsbeoefening door de anatoom komt Landsmeer naar

mijn mening ongeveer op hetzelfde punt uit als één van de meest vooraanstaande Amerikaanse anatomen uit de jaren dertig, G.W. Corner, die van mening is: anatomie is alles waarvoor anatomen zich interesseren.

Een interessante vraag die Landsmeer niet, Groenendijk wel aanroerde, is: in wiens hand dient het anatomie-onderwijs bij voorkeur te berusten. Groenendijks antwoord op deze vraag in haar afscheidscollege luidde: in de hand van artsen met ervaring in de medische praktijk. Een militant standpunt gezien het toenemende aantal anatomiedocenten met een biologische opleiding en gezien het spaarzamer worden van het aantal anatomen die ook ervaring hebben opgedaan in de praktijk van de geneeskunde. Haar standpunt lijkt mij juist. De curricula van de medische faculteiten lijden in toenemende mate aan overvulling en zo ontstaat er een belangrijk selectieprobleem: wat zal er voor het onderwijs geselecteerd worden uit het zo omvangrijk geworden totale kennisgebied van de preklinische en klinische vakgebieden. De medische praktijk is de belangrijkste richtlijn voor deze selectie en docenten met praktijkervaring heeft men daarom nodig om verantwoorde selecties te maken uit het totaal van het kennisgebied dat voor het medisch onderwijs van belang kan zijn.

Instemming dus met Groenendijks roep om anatomen met ervaring in de medische praktijk. Een consequentie van deze gedachte is echter, dat ook niet-anatomen met medische praktijkervaring betrokken dienen te zijn bij de selectie van kennisgebieden voor het anatomie-onderwijs. Groenendijk sprak hierover niet, maar het lijkt me een juist standpunt. Anatomie is te belangrijk om overgelaten te worden aan de anatomen, tenminste wat betreft de keuze van wat in het onderwijs aan de orde moet komen op dit gebied.

Een laatste opmerking naar aanleiding van deze twee afscheidscolleges. Groenendijk belichtte een element van het anatomie-onderwijs dat de laatste jaren in veel anatomie-afdelingen in

toenemende mate aandacht krijgt. Het anatomisch practicum betekent voor veel studenten een eerste direct contact met de dood, met het dode menselijke lichaam. Welke houding zal de student bij dit contact aannemen? Zal het dode menselijke lichaam een object voor hem zijn, vergelijkbaar met de chemicaliën en apparaten van zijn biochemische practica of zal hij in de eerste plaats een overleden medemens voor zich zien? Deze vraag is in wezen de vraag naar de relatie tussen de technische en humane componenten van het werk van de arts, een centrale vraag van de moderne geneeskunde met haar zo omvangrijk geworden technische mogelijkheden. Het leek mij een goede keuze om bij aanwezigheid van het breed geschakeerde, medische en niet-medische, publiek dat naar een afscheidscollege komt, erop te wijzen hoe het anatomie-onderwijs ernaar streeft de student bewust te maken van de geschetste twee gezichten van de geneeskunde: het technologische en het humane. Hoe reëel deze twee gezichten zijn, blijkt uit de tekst van de korte samenvatting van Groenendijks afscheidscollege. Zij spreekt in één alinea eerst van het stoffelijk overschot, maar acht regels verder spreekt zij van preparaten.

Summary

Two Anatomists Retiring

On the occasion of the retirement of two professors of anatomy some reflections are given about the future of the teaching of anatomy. Should the teaching of anatomy be confined to the traditional study of dissection? Or should it have a wider scope? Because of the expanding body of medical knowledge the teaching of anatomy should make a selection. Practitioners should have a say in this selection, as the final goal of medical education is practice. Anatomists should preferably have prior experience in practice. The greater part of the medical students has its first confrontation with the dead human body in the dissecting-room. It is also the first confrontation with a dichotomy in medicine: humanity versus technique. Education in anatomy should put emphasis on this dichotomy.